



RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 06-12-2021 r.

Marcin Wiącek

VII.5001.11.2021.AMB

**Pani
Elżbieta Witek
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej**

ePUAP

Szanowna Pani Marszałek!

W związku z opublikowaniem w Dzienniku Ustaw wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. w sprawie o sygn. akt K 1/20, w którym TK za niezgodny z Konstytucją RP uznał przepis pozwalający na dokonanie legalnego zabiegu aborcji, w przypadku, gdy badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu¹, konieczne jest podjęcie prac legislacyjnych. W związku z tym pragnę zwrócić uwagę Pani Marszałek na następujące kwestie.

Trybunał Konstytucyjny za zasadne uznał przeanalizowanie przez ustawodawcę tego, czy obowiązujące rozwiązania prawne, dotyczące zapewnienia przez władze publiczne szczególnej pomocy dla matek przed i po urodzeniu dziecka, są wystarczające w przypadku, gdy art. 4a ust. 1 pkt 2 u.p.r. został wyeliminowany z systemu prawnego. Należy bowiem podkreślić, że w przeszłości ponad 90% zabiegów legalnej aborcji było wykonywanych z powołaniem się właśnie na tę przesłankę². Trybunał zauważył, że choć ustawodawcy

¹ Art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. *o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży* (Dz. U. Nr 17 poz. 78 ze zm.; dalej też jako: u.p.r. albo ustawa o dopuszczalności przerywania ciąży).

² Od 2016 r. liczba aborcji dokonywanych z przyczyn embriopatologicznych przekraczała 1.000 rocznie.

przysługuje daleko idąca swoboda konkretyzowania pomocy, o której stanowi art. 71 ust. 2 Konstytucji RP („Matka przed i po urodzeniu dziecka ma prawo do szczególnej pomocy władz publicznych, której zakres określa ustawa”), to pomoc ta, by mogła zostać uznana za spełniającą swoją rolę, nie może być iluzoryczna. Jak wskazano w uzasadnieniu wyroku TK, **„[u]stawodawca nie może przenosić ciężaru związanego z wychowaniem dziecka ciężko i nieodwracalnie upośledzonego albo nieuleczalnie chorego jedynie na matkę, ponieważ w głównej mierze to na władzy publicznej oraz na całym społeczeństwie ciąży obowiązek dbania o osoby znajdujące się w najtrudniejszych sytuacjach”** [pogrubienie własne].

Rzecznik w przeszłości wielokrotnie wskazywał na niedostatki w zakresie pomocy oferowanej kobietom w ciąży, matkom oraz osobom z niepełnosprawnościami³. Zwracał także uwagę na fakt, że coroczne sprawozdania z wykonania ustawy antyaborcyjnej nie pozwalają na rzetelną ocenę, czy przewidziane przez tę ustawę formy wsparcia są efektywnie realizowane⁴. Po wejściu w życie wyroku TK, Rzecznik apelował także o podjęcie pilnych działań o charakterze systemowym zmierzających do poprawy dostępu do badań prenatalnych w Polsce⁵.

Na brak adekwatnego wsparcia w powyższym zakresie wskazuje także Najwyższa Izba Kontroli. W Informacji o wynikach kontroli pn. „Realizacja kompleksowego programu wsparcia dla rodzin »Za życiem«” opublikowanego w dniu 9 listopada 2021 r. wskazano w szczególności, że w analizowanym okresie z najistotniejszych form pomocy przeznaczonych dla kobiet w ciąży powikłanej i rodzin z noworodkami, u których w okresie prenatalnym lub podczas porodu zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu, można było korzystać w niewielkim zakresie. Spowodowane to było różnymi czynnikami, w szczególności zaś niedofinansowaniem programu, niepodjęciem działań na rzecz upowszechnienia wiedzy o świadczeniach

³ Zob. np. wystąpienie RPO do Ministra Zdrowia z 11.04.2017 r. w sprawie standardów opieki okołoporodowej, V.7010.112.2015.; wystąpienie RPO do Ministra Zdrowia i Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z 22 marca 2019 r. w sprawie dostępności świadczeń ginekologiczno-położniczych na terenach wiejskich, V.7010.8.2019; wystąpienie RPO do Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z 21.02.2019 r. w sprawie wsparcia dla opiekunów rodzinnych, VII.7013.1.2018; wystąpienie RPO do Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z 22.09.2020 r. w sprawie ograniczeń w dostępie do świadczenia pielęgnacyjnego dla opiekunów osób z niepełnosprawnościami, III.7064.35.2018; wystąpienie do Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z 23.06.2021 r. w sprawie realizacji przez powiaty zadania polegającego na zapewnieniu schronienia i wsparcia matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, III.518.15.2020.

⁴ Wystąpienie RPO do Marszałka Sejmu RP i Prezesa Rady Ministrów z 18.11.2016 r. w sprawie wykonania ustawy antyaborcyjnej, VII.5001.2.2016 oraz wystąpienie RPO do MZ z 21.03.2018 r. w tej sprawie.

⁵ Wystąpienie RPO do Prezesa Rady Ministrów z 5.02.2021 r., VII.5001.22.2020.

przysługujących w ramach programu, a także niewłaściwym ulokowaniem pomocy. Z raportu wynika też, że niemal wszystkie formy pomocy zaplanowano bez rzetelnego rozpoznania rzeczywistych potrzeb grup, które miały z nich korzystać. Co więcej, z uwagi na braki sprawozdań z realizacji programu niemożliwym było dokonanie oceny efektywności wykonania programu, a także zdiagnozowanie podstawowych barier w jego realizacji. Brak tych danych uniemożliwia rzeczywistą weryfikację skuteczności programu i wypracowanie rozwiązań wychodzących naprzeciw problemom związanym z jego wykonaniem.

W przeszłości NIK krytycznie odnosił się także do standardu opieki okołoporodowej (raport z 2016 roku)⁶, dostępności do badań prenatalnych (raport z 2016 roku)⁷ czy opieki nad kobietą w przypadku poronienia bądź martwego urodzenia (raport z 2021 r.)⁸.

Wszystkie dostrzeżone przez NIK niedostatki, a także te sygnalizowane przez RPO, zyskują na aktualności współcześnie, kiedy aborcja z przyczyn embriopatologicznych nie jest już dopuszczalna, a liczba osób wymagających pomocy będzie się systematycznie zwiększać. Oznacza to konieczność podjęcia wzmożonych działań służących zapewnieniu odpowiedniego wsparcia i opieki matkom przed i po urodzeniu dziecka oraz osobom z niepełnosprawnościami.

Niezależnie od powyższego, pragnę zwrócić uprzejmie uwagę Pani Marszałek także na potrzebę dokonania zmian legislacyjnych służących doprecyzowaniu przesłanek umożliwiających dokonanie legalnego zabiegu aborcji.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego w sprawie o sygn. akt K 1/20 **nie wykluczył możliwości przyjęcia nowych rozwiązań ustawowych dotyczących legalnej aborcji**. Wynika z niego bowiem, że prawodawca winien podczas konstruowania stosownych przepisów ustawowych kierować się standardami wypracowanymi w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, podkreślając, iż to rolą ustawodawcy jest skonstruowanie adekwatnych norm prawnych.

Należy podkreślić, że zdaniem TK „art. 4a ust. 1 pkt 2 u.p.r. nie pozwala przyjąć, że duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo

⁶ <https://www.nik.gov.pl/kontrola/P/15/065/>; data dostępu: 19.11.2021 r.

⁷ <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/nik-o-dostepnosci-badan-prenatalnych.html>, data dostępu: 19.11.2021 r.

⁸ <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/poronienia-i-martwe-urodzenia-opieka-nad-pacjentkami.html>; data dostępu: 19.11.2021 r.

nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu ma stanowić podstawę do automatycznego domniemania naruszenia dobrostanu kobiety ciężarnej, zaś samo wskazanie na potencjalne obciążenie dziecka takimi wadami ma charakter eugeniczny. W przepisie tym **zabrakło odniesienia do mierzalnych kryteriów naruszenia dobra matki uzasadniających przerwanie ciąży, czyli takiej sytuacji, w której nie można byłoby od niej prawnie wymagać poświęcenia danego dobra prawnego** [pogrubienie własne]”. W dalszej części uzasadnienia pada stwierdzenie: „Ustawodawca **normując w przyszłości to zagadnienie** powinien uwzględnić poglądy Trybunału wyrażone w niniejszej sprawie (w szczególności zob. cz. III pkt 4.2 uzasadnienia), jak i w sprawie o sygn. K 26/96 [podkreślenie własne]”.

Z przedstawionych wyżej wywodów TK wynika, że zdaniem Trybunału wyrok powinien być wykonany w taki sposób, aby możliwe stało się przerwanie ciąży – przy wprowadzeniu „mierzalnych kryteriów” – w tych sytuacjach, w których od kobiety nie można wymagać poświęceń przekraczających zwykłą miarę. Wolno zakładać, że chodzi tu w szczególności o tzw. wadę letalną płodu, prowadzącą w sposób bezpośredni i nieodległy w czasie do jego nieuchronnej śmierci. W takim przypadku aborcja nie ma w żadnym razie charakteru „eugenicznego”, bezwzględnie wykluczonego przez TK, lecz pozwala na wyeliminowanie sytuacji, którą można określić jako nieludzkie traktowanie kobiety.

Mając powyższe na uwadze i dostrzegając szczególnie trudne położenie kobiet w ciąży, w sytuacji, gdy płód obciążony jest wadą letalną prowadzącą w sposób bezpośredni i nieodległy w czasie do jego nieuchronnej śmierci, niezbędne jest rozważenie tej kwestii przez parlament. W takich sytuacjach kobiety muszą bowiem mierzyć się z cierpieniem psychicznym i fizycznym związanym z koniecznością donoszenia ciąży i świadomością, że płód obumrze jeszcze przed porodem bądź tuż po nim.

W sytuacji, gdy ciąża obciążona jest wadami letalnymi, zmuszanie kobiet do donoszenia ciąży, stanowi nie tylko nadmierną ingerencję państwa w ich autonomię, a także może powodować zagrożenie dla ich życia i zdrowia, a tym samym godności. Konsekwencją braku interwencji prawodawczej po wyroku TK jest obligowanie kobiet do przyjęcia postawy heroicznej, czego prawo wymagać nie powinno. To ustawodawca powinien wyważyć wchodzące w grę w tym zakresie wszystkie wartości konstytucyjne. Należy jeszcze raz podkreślić, że na zasadność takiej interwencji wskazał sam TK w wyroku K 1/20.

Mając na uwadze powyższe, działając na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o *Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2020 r. poz. 627 ze zm.), przedkładam Pani Marszałek powyższe uwagi Rzecznika Praw Obywatelskich wraz z uprzejmą prośbą o wskazanie, czy planowane jest podjęcie prac legislacyjnych nad złożonymi dotychczas projektami ustaw zmierzającymi do wykonania wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie o sygn. akt. K 1/20. Jednocześnie będę wdzięczny za wzięcie pod uwagę niniejszego stanowiska w trakcie prac legislacyjnych.

Łączę wyrazy szacunku

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/